

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

8^e Jaargang

AMSTERDAM

G. THEOD. BOM EN ZOON

1900

Bouwstoffen voor eene Geschiedenis van het Nederlandsche Geld- en Muntwezen.

---

*Het Pond van 10 Gulden Halling en het
Tournooisch van het Pond Groot
van 10 Schilden*

Het volgende kan strekken tot inlichting wegens de gebruikte ponden in de rekening van REYNGIER WILLEMANSZON, rentmeester van Zeeland Bewesten en Beoosten Schelde van 1363—1366, en omtrent welk gebruik, naar aanleiding van hetgeen daaromtrent voorkomt in de 2^e Aflevering van den 8sten Jaargang van dit Tijdschrift nog onzekerheid bestaat.

Grootelijks wordt het bepalen van ponden ook bemoeilijkt door het veelvuldig gebruik van verschillende rekeneenheden tegelijk, vaak zonder dit in de stukken wordt bericht. Zulks is ook het geval in de rekening van den rentmeester hierboven genoemd, waarin onder anderen ook zeker gemaakte kosten, gesteld in een onbepaald Pond Groot, eenvoudig worden overgebracht in het Tournooisch, naar het

schijnt zonder eenige omschrijving van de betrekking van dit gebruikte payement tot eenig pond.

Dat onze vaderen het destijds, levende onder voor hen algemeen bekende zaken, niet noodig oordeelden hunne handelwijze toe te lichten, is verklaarbaar, maar voor ons, hunne verre nakomelingen, levert hun verzuim in deze niet zelden onoverkomenlijke bezwaren op. Thans toch is het slechts bij algemeene bekendheid met hetgeen, op het gebied van het geldwezen voorviel, enkele malen mogelijk den weg in den doolhof hunner rekeningen te vinden.

Men had half de 14^e eeuw nevens het officiële Pond Groot in het burgerlijke leven reeds allerlei andere rekeneenheden in gebruik, en zelfs het officiële Pond Groot was in vele landen en gewesten reeds verschillend. En zoozeer nam het gebruik van allerlei ponden toe, dat zelfs in graaf ALBRECHT'S laatste jaren hier te lande wel drie of vier hoofdponden ook van regeeringswege bij afwisseling werden gebruikt. Bovendien waren er tal van winkelponden of zoogenaamde ponden, „waervoor men wijn en broot cogt” met nog vele kleine stadsponden. Een wereldpond vond men in het Pond Groot sinds lang niet meer.

De rentmeester, REYNGIER WILLEMANSZON, rekende in 1363—1366 ongetwijfeld nog altijd met het officiële Pond Groot van 10 Schilden of f 31.50 en waarbij het Schild gold voor 24 Vlaamsche grooten, elk van f 0.13125. Dit pond, reeds door graaf WILLEM V gebruikt, was het op hetwelk de 10000 Schilden, door hem aan zijne Moeder uit te keeren, betrekking hadden, en hetgeen ons doet zien, dat de voorgenomen

uitkeering juist is bepaald geweest op de ronde som van 1000 £ Groot.

In Zeeland, doch hoofdzakelijk in de beide Vlaanderen, rekende men sinds eenigen tijd ook met een pond, van hetwelk de groot of de grondmunt gezegd wordt overeen te komen met 6 deniers van het nog officiële Pond Groot, en waarbij de Mouton van Vlaanderen gold voor 28 Grooten.

De denier was de eenheid van het Hollandsch, en het Hollandsch van ons Pond Groot had eene waarde van $f 31.50 : 8 = f 3.9375$. De denier daarvan deed $f 3.9375 : 240$ of $f 0.01^{41}/_{64}$. De Groot van het in Brabant en Vlaanderen in gebruik genomen pond had alzoo gang voor $6 \times f 0.01^{41}/_{64} = f 0.09^{27}/_{32}$.

In betrekking tot den Mouton van Vlaanderen zij opgemerkt, dat deze in 1359 bij de regeling der betaling van den heer VAN ENGIEN voor diens gemaakte kosten bij het beleg van Delft, door graaf ALBRECHT gesteld wordt op 21 grooten, dus op $21 \times f 0.13125$ of $f 2.75625$. Dit geldstuk, aangemunt voor het Tournooisch van het zoo bekende Pond Groot van $f 44.10$, had in betrekking tot het vreemde pond loop voor 28 grooten. Elke groot had dus ook volgens deze bepaling gang voor $f 2.75625 : 28 = f 0.09^{27}/_{32}$.

De groot was dus op tweeërlei wijze aan het loop hebbende geld vastgesteld, in beide gevallen met gelijke uitkomst, en de daarbij verkregen eenheid wijst op een pond van $240 \times f 0.09^{27}/_{32}$ of van $f 23.625$.

Blijkens VAN MIERIS gebruikte graaf ALBRECHT

VAN BEIEREN dit Vlaamsche of Brabantsche pond in 1363 voor het bepalen der duwarie van zijne Moei, de Hertogin van Brabant; het stond gelijk met de helft van het oude Pond Groot van 10 gouden Zetelaars en 'tkwam tevens overeen met 10 Guldens Halling, elk van *f*2.3625, later ook wel bekend als kleine Gulden van Florence.

De Gulden Halling, van welke 10 stuks het Brabantsche pond vormden, was oorspronkelijk geslagen voor het Myten-payement van het in zoo velerlei opzicht merkwaardige pond van 18 Schilden of van *f*56.70; de munt kwam daarbij overeen met 10 grooten; later gold het bedrag van den Gulden, als schelling voor het pond van 10 gouden Zetelaars of van *f*47.25; de munt deed daarbij 12 grooten. Voor het pond van *f*37.80 was de Gulden het Tournooisch of munt van 15 grooten, en in betrekking tot het nog jongere Pond Groot van *f*18.90 of van de helft van het voorgaande, gold het geldstuk als Dordtsche Gulden van 30 grooten. Bij het hier bepaalde Brabantsche pond van *f*23.625 deed de munt 24 en bij het pond van *f*21.00, 27 grooten. In de rekeningen, opgemaakt in het stelsel van *f*42.00, deed de Gulden 13½ groot. In vele oude bescheiden worden 4 Guldens gelijk gesteld met 3 Schilden, eene gewichtige bepaling, waar door hun gang ook kon worden vastgelegd aan dien van het Schild.

De rekening van de uitgevoerde werkzaamheden aan de Munt, bestond uit 64 £ 3β - 1½ d. gr. van het alsnu bepaalde Brabantsche pond van *f*23.625. Dan, zooals wij weten, de rentmeester verantwoordde

de onder hem gebrachte uitgaven in het Tournooisch van ons officiële pond van f 31.50. Dit Tournooisch vertegenwoordigde een bedrag van f $31.50 : 16 = f$ 1.96875.

Betrekkelijk het bepaalde Brabantsche Pond Groot van f 23.625 had men:

$$\begin{aligned} 1 \text{ £} &= f 23.625. \\ 1 \text{ £} &= 20 \beta \\ 1 \beta &= f 1.18125. \\ 1 \beta &= 12 \text{ gr.} \\ 1 \text{ gr.} &= f 0.09\frac{27}{32}. \end{aligned}$$

En in opzicht tot het Tournooisch van het Pond Groot van f 31.50 was :

$$\begin{aligned} 1 \text{ £} &= f 1.96875. \\ 1 \text{ £} &= 20 \beta \\ 1 \beta &= f 0.09\frac{27}{32}. \\ 1 \beta &= 12 \text{ gr.} \\ 1 \text{ gr.} &= f 0.00\frac{105}{133}. \end{aligned}$$

De groot van het eerste pond komt overeen met den schelling van het tweede, waaruit blijkt, dat het vreemde pond tot het bekende payement staat, als: 12 : 1.

Met de aldus bepaalde bedragen kunnen alnu de beide in de rekening van den rentmeester bedoelde geldsommen in onze munt worden overgebracht. De voor de Munt gemaakte kosten bedroegen $64 \text{ £ } 3 \beta 11\frac{1}{2} \text{ d. gr. of}$

$$\begin{array}{r} 64 \text{ £ Groot, } 64 \times f 23.625 = f 1512.00 \\ 3 \beta \text{ . . . } 3 \times \text{ " } 1.18125 = \text{ " } 3.54375 \\ 11\frac{1}{2} \text{ d } \text{ " } 11\frac{1}{2} \times \text{ " } 0.09\frac{27}{32} = \text{ " } 0.14765625 \\ \text{Samen . . . . . } f 1515.69140625 \end{array}$$

Het door den rentmeester verantwoorde bestond uit 769 £ 17 β 6 d. Tournooisch of uit:

$$\begin{array}{r}
 769 \text{ £ Tourn } 762 \times f 1.96875 = f 1513.96875 \\
 17 \beta \quad \text{,,} \quad 17 \times \text{,, } 00.9^{\frac{27}{32}} = \text{,,} \quad 1.6734375 \\
 6 d \quad \text{,,} \quad 6 \times \text{,, } 0.00^{\frac{105}{128}} = \text{,,} \quad 0.04921875 \\
 \hline
 \text{Samen . . . . . } f 1515.69140625
 \end{array}$$

Maar de herleiding was voor den rentmeester REYNGIER WILLEMANSZON niet zoo omslachtig. Het Brabantsche Pond Groot van $f 23.625$ stond gelijk met 12 maal het pond Tournooisch van $f 1.96875$, want $12 \times f 1.96875 = f 23.625$. Hij had de ingekomen rekening van 64 £ 3 β 1½ d dus slechts met 12 te vermenigvuldigen.

Nog zij opgemerkt, dat het Brabantsche pond van 10 Guldens Halling, van welke 4 overeenkwamen met 3 Schilden, gelijk stond met 7½ Schild. Het hier te lande gebruikte pond van $f 31.50$ was gelijk aan 10 Schilden, zoo dat de waarden van beide Ponden Groot tot elkander stonden, als 10: 7½, dat is, als 20: 15 of als 4: 3.

Het Tournooisch van het eerste pond kan in betrekking van deze verhoudingscijfers worden voorgesteld door $\frac{4}{16}$ of $\frac{1}{4}$; het Parisis van het laatst bedoelde pond is dan $\frac{3}{12}$ of insgelijks $\frac{1}{4}$, waaruit het wederom duidelijk is, dat het Tournooische payement van het eene pond overeenstemt met het Parisis van het andere, tengevolge waarvan dus zoowel $f 31.50: 16$, als $f 23.625: 12 = f 1.96875$ is.

Beide Ponden Groot, van $f 31.50$ en $f 23.625$ waren helften van de oudere ponden van $f 63.00$ en

f 47.25, tengevolge waarvan de Tournooische payementen van deze, golden als Hollandsche van gene.

Ook de helften van de ponden van *f* 31.50 en *f* 23.625, die *f* 15.75 en *f* 11.8125 deden, treden later te voorschijn als zelfstandige ponden, en het is bijna niet mogelijk de onderdeelen van al deze rekencenheden naar behooren te onderscheiden.

Tholen, Mei 1900.

A. HOLLESTELLE